

Guai als perdents

Co scriver l'istorgia da la guerra mundiala?

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **«1945 – 2005 – nascha pobjeda» («nossa victoria»).** Uschia il text stampà sin las chamischolas alvas che las commemoras da l'organisaziun uffiziala russa da giuventetgna portavan ils 9 da matg 2005. Lur purtret ornava schizunt in'emprima pagina da la «NZZ» per rapportar davart lezzas festividades. Gea, «nossa» victorial! Ma co stevi cun tschels, ils perdents, quels che «nus» avevan victorisà? La pli meritaivla da lur represchentants, lez di da matg a Moscau, era bain Vaira Vike-Freiberga, la curaschusa presidenta da Lettonia (2,3 milliuns olmas) vegnida aposta da Riga per far udir la vusch da quels milliuns Europeans che la victoria sovietica aveva manà en ina sclavaria da quasi in mez tschientaner. La Dretgira militar internaziunala da Nürnberg ha truà 1946 plis criminals tudestgs ed austriacs, ma blers criminals russ n'han mai stuì responder da lur malfatgs avant derschader, e Königsberg, citad d'Immanuel Kant (1724–1804), filosof da l'illuminissem e da la pasch perpetna, porta il num da Mikhail Ivanovitsch Calinin (1875–1946), president d'organs suprems sovietics davent da 1919. En Russia (143 milliuns olmas) astg'ins far part da tils nua ch'ins porta maletgs da Josif Dschugaschvili «Stalin» (1879–1953) sco sch'i fissan iconas da Jesus e Maria. Quanta glied en noss Occident sa ch'il «grond Stalin, il genial bab dals pievels» ha organisà 1931–1932 in fomaz che ha fatg var 5 milliuns unfrendas ucranaisas? Per chapir noss 21avel tschientaner e dominar sias sfidas, duvrainsa ina visiun veritabla ed equilibrada dal passà e cunzunt da ses snuizis, da las mazzacras d'Armenians e dals santeris militars da Verdun enfin al genocidi da Ruanda ed a Srebrenica. Ina tala visiun manca a l'essai che l'istoricher militar tudestg Gerhard Schreiber ha deditgà 2005 a la segunda guerra mundiala (1). Da l'autra vart porscha sia publicaziun infurmaziun ch'ins chatta darar en in cudesch uschè pitschen (222 pp.). Cunzunt sia perspetiva globala pussibilescha da chapir ils connexs tranter las fronts da lezza guerra. I vala la paina da leger ses essai, ma cun spiert critic.

In cudesch curt e detaglià

In emprim avantatg dal cudesch è sia dimensiun modesta, grazia al stil compri-mi da l'autur. Mo in exempel: «L'Italia n'era anc betg en guerra. Per sa segirar

vusch en chapitel tar las tractativas da pasch ch'ins spetgava, è la entrada en guerra ils 10 da zercladur [1940]. Sia armada terrestre da 73 divisiuns cumpigliava 1 688 000 umens. L'aviaziun dumbrava 84 000 schuldads e 2350 aviuns da cumbat, dals quals 1500 moderns. La marina fascheva impressiun: 159 000 umens, 4 navs da guerra, 7 bastiments cruschaders grevs e 12 levs, 125 destruiders e torpedos e 113 sutmarins» (pp. 43–44). La cronologia (18 pp.) e cunzunt il register da schlattas (3 pp.) faciliteschan la consultaziun. La vasta bibliografia (7 pp.) na resguarda betg be funtaunas ed ovras «secundaras», mabain era la reediziun da «Die Schuldfrage», ovra etica fundamentala, publitgada 1946, dal filosof basilais Karl Jaspers (1883–1969). Quatter cartas istoricas gidan a s'orientar; dentant numna l'autur uschè blers toponims ch'ins po seguir endretg sias explicaziuns mo cun in atlas da la guerra mundiala, per exempel quel da «The Times». Cunzunt l'emprima carta da Schreiber (p. 213), che tanscha da las Hawaii a la Burma e da l'Alaska a l'Australia, bitta empau glisch sin la confusiun da las inslas e peninslas en l'Ocean pacific.

La front dal Pacific

Lezza perspectiva globala è forse l'avantatg principal dal manual, destinà per in public germanofon, pia european. Nus essan disads da resguardar la segunda guerra mundiala ord l'optica da noss continent, cun las trais fronts, quella da l'ost (Pologna, Balcan, Uniun sovietica euv.), quella dal vest (cunzunt Norvegia e Frantscha) e quella dal sid (Creta, Africa dal nord ed Italia). Ma i ha era dà «la battaglia da l'Atlantic; (...) questa han mo ils alliads savì gudagnar suenter l'entrada en guerra dals Stadis unids en december 1941» (p. 47). Schreiber punctuescha curtamain la relevanza dal radar, da la construcziun da navs e cunzunt «dal decodar fitg efficaczi dals radiotelegrams da l'inimi» (p. 52), schizunt dals giapunais. La strategia da Washington era paradoxala. D'ina vart ha president Franklin Delano Roosevelt (1882–1945), gia a l'entschatta da 1941, fixà adascus cun Londra il princip strategic «Germany first!» (p. 63), pia la prioritad da l'Atlantic e l'Europa. Ma en la realitad han Roosevelt e ses successur Harry Truman (1884–1972) stuì deditgar ina gronda part da lur fadias militaras a la front dal Pacific, nundir las perscruta-

ziuns nuclearas che han pussibilità 1945 la victoria finala sin il Giapun. L'activitad da quest imperi occupa ina part relevanta da l'essai. Igl entschaiva cun «l'occupaziun da la Mandschuria davent da 1931. In onn pli tard fascheva questa ritga provinza chinaisa (...) part da la sfera d'influenza giapunaisa (...). Secretari general Stalin ha chapì il privel d'ina guerra sin duas fronts; (...) el ha sutscrit patgs da nunagressiun cun Varsovia (25 da fanadur 1932) e Paris (29 da november 1932)» (p. 12). 1937 ha il Giapun conquistà ina gronda part da China, «terrorisond la populaziun cun bombardaments ed atrocitads» (p. 17). Ma l'Uniun sovietica (US) limitrofa ha fermà la penetraziun giapunaisa encunter nordvest: «Ils 20 d'avust 1939 ha l'armada sovietica da l'Orient extrem battì l'armada giapunaisa (...) sper il cunfin tranter la Mandschuria e Mongolia (...). Ils 23 d'avust han Joachim von Ribbentrop, minister tudestg da l'exteriur, e ses collega sovietic Viatscheslav Mihailovitsch Molotov firmà in patg da nunagressiun» (pp. 25–26). Schreiber punctuescha las fadias da Stalin en fatscha al privel d'ina guerra sin duas fronts. Ils 23 d'avrigl 1941, gist suenter l'attatga tudestga encunter la Jugoslavia e Grezia, ha il dictatur sovietic sutscrit in patg da neutralitad cun il Giapun, laschond a l'imperi asiatic ils mauns libers encunter l'ost ed il sid. Ils 7 da december, senza gnanca declerar la guerra, ha l'aviaziun giapunaisa bombardà la basa navala da Pearl Harbor en las Hawaii; igl è stà l'entschatta d'ina guerra da bunamain quatter onns, enfin a la capitulaziun da la rengeza imperiala ils 2 da settember 1945.

Malfatgs ed atrocitads

Cun rapportar da las operaziuns sin las differentas fronts, deditgescha Schreiber pliras paginas a las atrocitads giapunaisas e tudestgas encunter las populaziuns civilas ed ils praschuniers da guerra. Ils malfatgs da la Germania nazista enonusch'ins detg avunda cun ils nundumbraivels cudeschs e documents publictgads en chaussa durant ils davos decennis. L'autur punctuescha la protesta senza effect da plis auts cumandants da l'armada, cunzunt «general Johannes Blaskowitz, schefcumandant da l'Ost (...) cunter ils mazzaments da Polacs e gidieus» (p. 36). Schreiber rapporta schizunt da l'assassinat dals impedids tudestgs sco «unwertes Leben», schebain che lezs mazzaments na stevan betg en

connex cun la guerra. El fa endament ils malfatgs dal cumplizi sovietic suenter la partiziun da Pologna: «El ha annectà senza resguard in intschess polac da 201 000 km² cun 11 700 000 olmas, cun acziuns brutalas cunter la classa superiura e l'intelligenza, assassinats d'uffiziers e polistics en praschunia e spustaments violents da populaziun (...). Ils 10 da november 1939 ha l'attatgà la Finlanda. 1 200 000 schuldads da l'Armada cotschna, cun passa 3000 chars armads, han gi fitg grev, sorprendentamain, cunter 200 000 defensurs. Dentant ha la Finlanda, ils 13 da mars 1940, stuì acceptar ina pasch dictada e ceder 10% da ses intschess, uschè che 400 000 Finlandais èn vegnids fugitivs» (p. 39). Schreiber menziuna er, en paucas lingias, ils malfatgs da l'Armada cotschna encunter las populaziuns civilas tudestgas sco «crims da guerra ch'ins na sa tuttina betg zuppentar u relativar» (p. 115).

Pievels e nazions sut squitsch

Tut quai constat. Ma l'autur taschenta simplamain la furmaziun da l'imperi sovietic en l'Europa da l'ost e l'oppressiun en ils pajais conquistads. Lez svilup ha bullà ina gronda part da noss continent; ins n'ha anc betg savì stgassar tut sias consequenzas. Schreiber liquidescha quai en ina frasa fitg eloquenta: «Gia ils 10 d'avust [1943] ha l'expertisa d'in aut uffizier dals Stadis unids' recumandà da sa sfadiar per cuntanscher ina relaziun amicabile cun l'US sco la pussanza dominante en l'Europa da damaun» (p. 146). Roosevelt ha gidà a realisar questa profetia: «El resguardava sco indispensabel da far concessiuns a Stalin il pli lunsch pussaivel; el ha unfri il interess da pajais pitschens a las bunas relaziuns tranter ils trais gronds (...). Tgi ch'analisescha las cunvegns da Jalta [1945] è consternà da la faussadad dals participants. Sch'ins examinescha sin la carta geografica l'attribuziun da Königsberg a l'US, ston ins percorscher che questa decisiun muntava era ch'ins renonuscheva l'occupaziun [sovietica] en ils pajais baltics [Estonia, Lettonia e Lituania, G. S.-C.]; ma lur nums n'han ins gnanca menziunà a Jalta (...). Las truppas da Stalin han prendì quai che sia diplomazia aveva gudagnà. Chapitalas europeanas èn crudadas prest en ses mauns. [General] Eisenhower ha spetgà sper l'Elbe per laschar a [general] Schucov l'onur da conquistar Berlin; ins ha clamà enavos [general] Patton da

Tschesoslovachia per che l'Armada cotschna possa entrar a Praha sco libertatura» (2). Gist il destin dals trais stadis pitschens, annectads en virtid dal patg da 1939 tranter Hitler e Stalin, mussa ils resultats da Jalta: «La stad e l'atun 1944 èn las truppas sovieticas turnadas (...). Dieschmillis Estons, Lettons e cunzunt Lituans han ins arrestà, executà u deportà» (3). La victoria sovietica ha manà a la sovietisaziun dals pajais situads a l'ost da «la tenda da fier». Tut quai è taschentà en l'essai da Schreiber. El na menziuna gnanca che plis stadis victurs han profità da l'ocasiun per rinforzar lur squitsch sin minoritads etnicas. Quai vala per la Grezia, che ha survegnì enavos las sdrimas occupadas 1941 da Bulgaria cun populaziuns maschadadas, e cunzunt per la Frantscha en l'Alsazia-Lorena e Bretagna.

La stadaira falsifitgada

Il schurnalist e scriptur Indro Montanelli (1909–2001) ha scrit essays istorics che rapportan dal passà en moda e maniera fundada, ma viscla e plaschaivla. 396 a. Cr. han Gals da la planira dal Po, cun lur chau Brenn, conquistà e sblundregià la citad da Roma. Montanelli: «Ils istorichers che han quintà quai han agiunt bleras ditgas a quel schaberg ch'è segir stà fitg penibel per Roma (...). I quintan che Brenn (...) per ir davent haja pretais fitg bler aur, pasà sin ina stadaira falsifitgada. Ils senaturs han protestà; lur ha Brenn bittà era sia spada sin il plat dals pais, cun la frasa renumada: 'Vae victis!', pia: 'Guai als perdents!'" (4). Quai pon ins leger en «Ab urbe condita» («Dapi la fundaziun da Roma»), tom 5, chapitel 48, 9 da l'istoricher Titus Livius († 17 s. Cr.). Per Schreiber para da valair il trument pronunzià «ab insolente Gallo»; lezza istorgia da la guerra mundiala na dat betg il pled a pitschens pievels «victi», a tals che han pers la guerra, sajan els Bretons, Lettons u Bulgars da Grezia. Quel manual, cun tut sia documentaziun, n'è segir betg l'istorgia imparziala che nus basegnain.

1) Gerhard Schreiber, *Kurze Geschichte des Zweiten Weltkriegs. Segunda ediziun schlargiada*. Minca (C. H. Beck, ISBN 3 406 52953 4) 2005.

2) Heinz Pächter, *Weltmacht Russland. Segunda ediziun*. Minca (dtv) 1970, pp. 184–186.

3) Michael Garleff, *Die baltischen Länder. Regensburg* (Pustet, ISBN 3-7917-1770-7) 2001, p. 172.

4) Indro Montanelli, *Storia di Roma*. Milaun (Rizzoli) 1969, pp. 81–82.